

али и структурно-семиолошки преображај облика слике (од фотографије до визије), уочавајући тематске и реторичке иновације у стабилном поетичком оквиру овог жанра, издвајајући међужанровске односе слике и генерички сродних форми, али и њен интермедијални потенцијал, постиже својеврсно „кретање напред-назад” (на хронолошком и методолошком плану), чиме је очекивано, вероватно и препознатљиво (у домену описа поетичких својстава проучаваног жанра) донекле изневерено, измењено и преображено, да би се, на тај начин, постигао „нов доживљај”, тј. да би се дали нови увиди о малој наративној форми епохе реализма, како као самосталном генолошком ентитету, тако и у склопу жанровског система епохе реализма или пак у оквиру разумевања опуса истакнутих писаца српске књижевности XIX века. Процесуална перцепција, методолошки плурализам и свестрано познавање књижевноисторијског контекста, омогућили су сагледавање структурне, тематске, семиотичке, аксиолошке, реторичке и идеолошке комплексности жанра слике, доприневши изнијансиранијем разумевању српске књижевности епохе реализма, али и новим увидима у токове развоја српске прозе, како у контексту националне књижевности, тако и анализом занемарених, а важних компаративних аспеката.

Др Милица В. ЂУКОВИЋ

Научни сарадник

Институт за књижевност и уметност,

Београд

tiskicvet38@gmail.com

О ПОЕТСКОМ УОБЛИЧАВАЊУ ПОИМАЊА ВРЕМЕНА У ЕПСКОЈ ТРАДИЦИЈИ СРПСКОГ НАРОДА

*Драгољуб Перић, Поетика времена српских усмених епских ђесама: ђред-
вукowska бележења и збирке Вука Караџића, Академска књига, Нови Сад 2020*

У издању Академске књиге претходне године објављена је обимна научна монографија др Драгољуба Перића, ванредног професора на Одсеку за српску књижевност Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, која је настала уз подршку пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, *Асијекти и денитијети и њихово обликовање у српској књижевности*, као редигована и допуњена верзија докторске дисертације, одбрањене 2013. године на Филолошком факултету у Београду. *Поетски времена српских усмених епских ђесама* претходиле су две књиге из истог пера – *Трајом древне ђриче* (2006), награђене значајним признањем *Прва књига Мајнице српске* за

најбољи есејистички и књижевнокритички рукопис, и *Териоморфни јунаци словенске епике: Волх Всеславјевич и Змај Оињени Вук – комјарашивно-типолошка анализа* (2008), која представља професоров магистарски рад. До треће по реду публикације аутор је имао више од деценије да предмет проучавања сагледа из различитих углова, приступи му аналитички и на крају сабере резултате, о њима изнова промисли и, најзад, читаоцу понуди студију која ће, у најмању руку, бити незаобилазна литература за оне који планирају да се озбиљно баве усменом епском традицијом.

Уз настојање да прецизно и детаљно размотри разноврсне аспекте темпоралности српских усмених епских песама, проф. др Драгољуб Перић исписује монографију која би потоња истраживања из области науке о књижевности и фолклористике могла усмерити у правцу тумачења незаобилазних чинилаца поетског текста који битно одређују и друге његове факторе – ликове (поготово контекст епске биографије јунака), саму песму (превасходно њен сижејни модел), те радњу (у смислу трајања догађаја и њихове међусобне повезаности). Исцрпна анализа временског плана на структурном плану организована је у три целине, при чему су кључна поглавља: „Време лика”, „Време песме” и „Временска динамика одвијања радње” уоквирена уводним и закључним напоменама, а читалац се може обавестити о целокупној грађи и литератури на коју се аутор ослања, док је књига додатно опремљена прегледним табелама са списковима извора за сваки појединачно обрађен мотив, као и индексом имена, што знатно олакшава усмерено читање.

Поетика времена српских усмених епских песама предвуковска бележења и збирке Вука Караџића отвара широко питање – „шта је, заправо, време” (11) приступајући му из различитих углова, уз примену методолошког плурализма с циљем да се овај комплексан феномен опише што објективније и што целовитије. Аутор указује на везу темпоралности с просторном категоријом (од које је неодвојива), али и на релацију с ликом, при чему издваја митско и историјско време, уз време одређено сижеом и биографијом јунака. Грађа на коју је истраживање усмерено јесу предвуковска бележења и записи Вука Стефановића Караџића, при чему су обухваћене следеће збирке и антологије: *Народне песме из сџаријих, највише ђриморских зайиса* Валтазара Богишића, *Народне песме у зайисима XV–XVIII века* Мирослава Пантића, *Косовска бишка у усменој ђоезији* Сође Петровић, *Ерланђенски рукопис*, као и бечко и државно издање *Српских народних ђјесама* Вука Стефановића Караџића, уз постхумно објављене збирке из његове рукописне заоставштине. Закључци су засновани на анализи корпуса обима од око хиљаду песама које датирају од краја XV до половине XIX века.

Поглавље „Време лика” посвећено је епској биографији јунака у контексту обреда прелаза и прати његово узрасно доба од рођења (одојче,

дете), преко првог ратничког подвига и женидбе, односно иницијације и лиминалног стања неофита (дечак, младић, младожења), те зрелог доба (мушкарац у пуној снази) и позног периода (старац), све до смрти. Тиме аутор нуди општи временски оквир тумачења кроз који је могуће сагледавати и појединачне епске јунаке зато што се њихово деловање превасходно остварује кроз уписивање знаменитих подвига у колективно и уметнички уобличено памћење српског народа. Посебно вредни јесу увиди у обредна исходишта и архаичне слојеве усмених епских песама, активираних кроз мотиве: чудесног зачећа, новорођенчета с белезима на телу – ознакама змајевитости, првог искушења младог ратника, свадбеног ритуала, старог мудраца, старца с пренаглашеним сексуалним апетитом, физичке бесмртности јунака, посвећења, васкрсења, зооморфне и фитоморфне душе. Поред тога, професор у обзир узима и анахронизме заступљене у епском тексту, имајући у виду спој историјских личности у оквиру одређене песме које се у изванпоетској стварности нису могле срести, што објашњава наслојавањем кроз усмено традирање, не пропуштавши да притом помене и неутемељена повезивања конкретних људи и бројних грађевина подигнутих током вишевековног периода.

Највећи део монографије бави се поетском семантиком времена, при чему се ова категорија, сходно контексту уобличавања усмене епске песме (традиционалне културе), посматра кроз низ бинарних опозиција: контекст извођења песме – сижејно време песме; објективно–наративно; мит–историја; свето–профано; дан–ноћ; затворено време – отворено време; Бог–човек; прави тренутак – криви тренутак и слично. Уз све то обухвата се широк спектар темпоралних одредница: дани у недељи, годишња доба, јутро, подне, вече, глуво доба, ноћ, прошлост, садашњост, будућност. Сегмент „Време песме”, као најобимнији, издиференциран је на девет мањих целина. Тако се од „Извођачког времена песме” (у чијим је оквирима протумачен контекст певача и његове публике, затим сижеа, те односа колективног виђења историје према објективној стварности), преко „Епске песме између историје и усмене хронике” (где је успостављена разлика међу хроничарским и мотивским песама, уз анализу митског времена и приказивање конституисања епских хронотопа), „Локационог значења епског времена” (посматрања календара, као и смене дневне и ноћне семантике времена), „Представљања прошлости, садашњости и будућности” (при чему се указује на троделно сегментирање временског тока, а у односу на тачку у којој се субјект налази, чему су додате напомене о релативности времена, поготово у погледу његовог прецизног одређивања, односно датирања догађаја), „’Затвореног’ и ’отвореног’ времена песме” (у смислу формалне и семантичке затворености текста), „Темпоралне тачке гледишта певача” (приказане у поетском наративу постављањем границе између ондашњег и овдашњег), „Концепта савременог (вечности)” (оствареног кроз формуле), „Фаталистичког

концепта” (где се судбина посматра као нешто што је од Бога дато, с једне стране, или као последица човекових избора у животу, с друге), све до „Правог и кривога времена” (што нуди тумачење епске формуле „Бог и срећа јуначка”). Овде представљени резултати истраживања корисни су не само научној публици већ и студентима књижевности, поред оних које интересују разнолики видови поимања времена.

Најзад, аутор пажњу посвећује остварености епске радње у темпоралном коду која се може одвијати са или без прекида, споро или брзо, компактно или дифузно, циклично или линеарно. Категорија времена анализира се у квантитативном и квалитативном смислу, уз настојање да се одговори на питања колико дуго траје радња и како одређен период протиче. Научни увиди представљени у поглављу „Временска динамика одвијања радње” значајни су за даље проучавање сужејних модела чије се одређивање превасходно остварује с обзиром на аспект којим се професор исцрпно позабавио. Крајњи закључци овог сегмента односе се на то да највећи број српских усмених епских песама подразумева линеарно простирање времена усмереног ка прошлости као узору према којем се треба владати у садашњости, а где Косовска битка представља посебну тачку трајања наше културе, затим да се периоди најчешће мере спрам празника, као и да се догађаји углавном нижу сукцесивно, постављени узрочно-последично.

Трећа књига проф. др Драгољуба Перића нуди свеобухватно тумачење феномена времена у контексту усмене епске традиције. Онима који се баве српским фолклором ова ће монографија бити незаобилазан путоказ у потоњим истраживањима. Резултати су представљени прецизно, јасно, аргументовано, стилем који убрзава читање, уз настојање да се компликована категорија поједностави, али и прикаже из различитих углова, што се постиже применом пажљиво бираних методологија прилагођених предмету проучавања.

На самом крају, дужни смо да похвалимо издавачку делатност Академске књиге која у континуитету читаоцима омогућава увид у савремену научну литературу. Ни претходне, посве специфичне, 2020. године очекивања публике нису изневерена. Само из области проучавања српске усмене књижевности објављена су три значајна остварења, а поред овде представљене публикације издвајамо још два наслова, *Пишем ти причу* Љиљане Пешикан Љуштановић и *У ирајању за извир-водом* Ане Вукмановић, оба, такође, приказана у претходним бројевима *Летописа*.

Мрп Најаџа ДРАКУЛИЋ КОЗИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске студије
natdrakulic@gmail.com